

УДК 111.1.130.1**Дубінін В.**

доктор філософських наук, професор кафедри філософії, соціально-політичних і правових наук Донбаського державного педагогічного університету

Кириченко А.

студентка-бакалавр фізико-математичного факультету Донбаського державного педагогічного університету

ЛЮБОВ ЯК СУБСТАНЦІЙНА ТА РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

У статті здійснюється спроба обґрунтувати тезу про любов як субстанційну та рушійну силу розвитку людини та людства за твором «Бхагавад-гіта» за редакцією Свами Прабхупади – відомого індійського релігійно-філософського мислителя ХХ століття. Мова йде, перш за все, про такі ключові поняття як «людина», «людство», «субстанція», «рушійна сила», «гармонія та взаємовилучення протилежностей». Пояснюються особливості любові як гармонії та взаємовилучення протилежностей між людьми чоловічої та жіночої статі. У статті коротко розглядаються також механізми походження та розвитку любові, а також тенденції розвитку людської любові як комплексного природного, суспільного та духовного явища.

Ключові слова: людина, людство, діалектика, протилежності, розвиток, механізми розвитку, тенденції розвитку.

Дубинин В.

доктор философских наук, профессор кафедры философии, общественно-политических и правовых наук Донбасского государственного педагогического университета

Кириченко А.

студентка-бакалавр физико-математического факультета Донбасского государственного педагогического университета

ЛЮБОВЬ КАК СУБСТАНЦИОНАЛЬНАЯ И ДВИЖУЩАЯ СИЛА РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕКА

В статье осуществляется попытка обоснования тезиса о том, что любовь есть субстанция и движущая сила развития человека и человечества по материалам «Бхагавад-гиты» под редакцией Свами Прабхупады – известного индийского религиозно-философского мыслителя ХХ века. Речь идет, прежде всего, о таких ключевых понятиях как «человек», «человечество», «субстанция»,

«движущая сила» «гармония и взаимоисключение противоположностей». Поясняются особенности любви между мужчиной и женщиной. В статье рассматриваются также механизмы происхождения и развития любви, а также тенденции развития человеческой любви как комплексного природного, общественного и духовного явления.

Ключевые слова : человек, человечество, диалектика, противоположности, развитие, механизмы развития, отрицание отрицания.

Dubin V.

Doctor of Philosophy, Professor of the Department of Philosophy, Socio-Political and Legal Sciences

Kirichenko A.

student-bachelor of the Faculty of Physics and Mathematics of Donbass State University

LOVE AS A SUBSTANCE AND THE DRIVING FORCE OF HUMAN DEVELOPMENT

The article attempts to consider love as a substance and the driving force of the development of man and humanity using the Bhagavat Gita under edited by Swami Prabhupada of the famous Indian religious philosopher of the twentieth century. The article substantiates the thesis that love is the substantial and attributive force of human development, manifesting its substantial function. Attention is drawn to the fact that love disappears when one of the opposites is removed. Wisdom is to maintain harmony and mutualism of opposites. Classification of love in the ancient Indian religious philosophy is given. This is, first, the highest love for God Krishna; secondly, the love of the demigods and bhakti, that is, people who have reached the level of perfection; thirdly, love among people struggling with the modes of passion. Only love in the mode of good order leads to spiritual development. Once emerged, love develops according to certain laws, among which a special place is occupied by dialectical laws, in particular, the law of transition of quantity to quality and its categorical apparatus. The quality of love is provided by a complex of natural, social and spiritual characteristics of people. The quantitative aspect of love relations and relations is determined by the external parameters of natural, social and spiritual properties. A measure of love is an interval, within which quantitative transformations do not cause a new quality. The violation of the measure leads, as a rule, to a new quality of the plug. In the article an attempt is made to reveal the tendencies of the development of love through the prism of the dialectic law of negation of negation and its catechism: negation, self-negation, withdrawal, triad, spiral and multi-vector. It is shown, that love is energy, which gives life to all that exists, opening new ways, forms and ways of its existence.

Keywords: man, love, dialectics, laws of dialectics, harmony and mutual exclusion of opposites, transition of quantity to quality, negation of negation.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про любов говорять частіше поети, ніж письменники та філософи. Однак, звертає на себе увагу тлумачення любові в давньоіндійській філософсько-релігійній літературі, де трактування любові здійснюється на трансцендентному рівні, що становить інтерес для людей початку XXI століття.

Формування мети та гіпотез дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб розглянути філософський зміст категорії «любов», яка, на наше переконання, має універсальний характер. З цим треба рахуватись, якщо ми не бажаємо потрапити в обійми метафізики у негативному значенні цього терміну. Ми прагнемо коротко розглянути категорію «любов» у контексті основних діалектичних законів розвитку, посилаючись на досвід давньоіндійських мислителів, які в певному значенні мають неперевершену цінність для філософського осмислення проблем розвитку людини в сьогоденних умовах. Ми прагнемо обґрунтувати дві гіпотези. Перша гіпотеза полягає в тому, що любов є субстанційна основа та рушійна сила розвитку людини та суспільства. Друга гіпотеза пов'язана з визначенням любові як гармонії та взаємовилучення протилежностей чоловічої та жіночої статі у розвитку природних, суспільних та духовних предметів, явищ і процесів.

Виклад основного матеріалу. У світі, в якому ми живемо ми помічаємо взаємну любов чоловіка і жінки, матері та сина, дітей та батьків, друзів, людей та тварин. Тут все пройнято любовію, але трапляються і випадки, коли настає розчарування. Чому? Тому, що люди вступили не у дійсні, а у викривлені любовні відносини. потрапили в ілюзорні стосунки, не розуміючи що таке справжня любов, послуговуючись хибними уявленнями про неї.

Не маючи наміру дати вичерпну інформацію на задану тему, ми тільки спробуємо скористатися законами філософської діалектики у поглядах на любов, посилаючись на давньоіндійське священне писання «Бхагавад-Гіта» за редакцією Свами Прабхупади.

Спочатку дамо визначення ключових понять: «людина», «людство», «субстанція», «рушійна сила», «гармонія», «протилежності», «гармонія та взаємовилучення протилежностей» .

Поняття «людина» позначає живу істоту, яка має здатність відчувати, мислити, будувати й руйнувати навколишнє середовище. За природною, суспільною та духовною ознаками люди поділяються на раси та етноси. У цьому контексті людство становить гармонію та взаємовилучення осіб чоловічої та жіночої статі.

Субстанція є поняття, яким позначають основу і рушійну силу розвитку всього існуючого. Близьким за значенням до поняття субстанції є поняття «суб'єкт», яке також в певних конкретно-історичних умовах може розглядатися в якості основи та рушійної сили розвитку суспільних явищ і процесів. У цьому їх тотожність. Відмінність же цих понять простежується в тому, що суб'єкт відіграє визначальну роль тільки в певних конкретних умовах, в той час як субстанція має універсальний характер, виконуючи роль першооснови і рушійної сили в усіх сферах

життєдіяльності людини. Термін «субстанція» вживається також в інших галузях людської діяльності, зокрема в медицині, коли субстанцією позначають певні ліки.

Поняття «рушійна сила» виступає в особливих умовах альтернативною поняттю «пасивна сила». Сказане свідчить про те, що субстанція може бути рушійною силою, проявляючи свою активну субстанційну функцію.

Гармонія як поняття свідчить про єдність, симетричність, рівність, тотожність протилежних сторін в тому чи іншому предметі, явищу, процесі Протилежності – це сторони, властивості, якості предметів, явищ та процесів, які взаємовилучають та взаємопроникають одне одного. Поняття «гармонія і взаємовилучення протилежностей» саме і позначає таку ситуацію, коли має місце процес розвитку. Якщо ж знищується одна із протилежностей, то зникає все – і предмет, і явище, і процес. Мудрість полягає в тому, щоб підтримувати як гармонію, так і взаємовилучення протилежностей у межах здорового глузду.

Ми розглядаємо любов не тільки як гармонію, а й протиріччя між людьми. Що ж стосується любові до Бога, то тут протиріччя бути не може, оскільки Бог, зокрема, Кришна знаходиться вище будь-якої критики (1, с. 476). І тільки Бог, в християнстві та, зокрема, в іудаїзмі, піддає людей критиці за розбещеність і карає, врешті-решт, Всесвітнім потопом. В індуїзмі Верховна Божественна Особистість надає всі блага тим, хто самовіданно споглядає його трансцендентну форму і зберігає все те, що отримала від Бога (1, с. 462). Кришні потрібне від людей тільки самовіданне служіння (1, с. 466).

Розгляд любові як гармонії та взаємовилучення протилежностей в розвитку людей чоловічої та жіночої статі як природних, суспільних та духовних субстанцій потребує пояснень. По-перше, не варто забувати, що любов становить гармонію у стосунках осіб протилежної статі. По-друге, необхідно постійно відчувати характер гармонійних і протилежних стосунків між чоловіками та жінками в гунах добродійства, пристрасті та п'ятми. Варто у цьому зв'язку звернути увагу на те, що спотворенням любові є похоть, яка виступає великим символом гріху, спотвореним відображенням любові до Бога (1, с. 207). Вихід із цього ганебного стану знаходиться в дотриманні принципів самовіданного служіння Господу (1, с. 208). У контексті самовіданного служіння Найвищій Духовній Особі розкривається філософське положення про те, що людина живе даремно, якщо не намагається з'ясувати свою істину сутність (1, с. 267). Саме на шляху самовіданного служіння Богові людина здатна досягнути найвищого ступеню досконалого життя (1, с. 229).

Любов є найбільш складне та божественне явище, що має різноманітне навантаження. Ми дотримуємось того положення, що любов є субстанційна основа та рушійна сила розвитку всього існуючого, в тому числі й людини. Любов є гармонія, тотожність, єдність усіх складових її природних, суспільних та духовних елементів. Категорія «відмінність» в контексті діалектичного закону гармонії та взаємовилучення протилежностей фіксує той факт, що тотожність утримує в собі ще й те, що частини цілого відрізняються, перш за все, просторовими ознаками. Йдеться про літосферні, гідросферні, атмосферні, біосферні, соціосферні та ноосферні речі.

В душі кожної людини дрімає і проявляється по-різному любов до Бога, оскільки спаплюжена матеріальними зв'язками. Необхідно звільнити серце від матеріальних пристрастей і тоді природно любов відродиться (1, с. 590). Сказане свідчить, що любов втілена субстанційно в серці та розумі людини і виявляється на природному, суспільному та духовному рівнях.

Нарешті, любов є протиріччя, реальний процес гармонії та взаємовилучення протилежностей. Любов пронизує явища природи, суспільства та духовності і становить собою субстанцію та рушійну силу у всебічному розвитку людини.

Більшість людей мають уявлення про любов на побутовому рівні. Але не всі розуміють, що любов є гармонія та взаємовилучення протилежних зв'язків і відносин між людьми, особливо чоловічої та жіночої статі. Про це необхідно всім знати і пам'ятати, оскільки любов стосується кожного.

Одного разу виникнувши, любов має певні механізми подальшого розвитку, які спробуємо розкрити, керуючись діалектичним законом переходу кількості в якість. Гіпотеза, яку ми обґрунтовуємо полягає в наступному: механізм розвитку любові має природне, суспільне та духовне навантаження і здійснюється через потреби, ідеали, цілі, цінності та інтереси людей.

Якість любові, якщо говорити коротко, забезпечується комплексом природних, суспільних та духовних властивостей людини, які заходяться в гармонійному поєднанні. Кількісна характеристика любові визначається зовнішніми параметрами природних, суспільних та духовних її проявів. Міра становить гармонійне поєднання і взаємовилучення якісних та кількісних характеристик любові. Іншими словами, міра є інтервал, в межах якого кількісні перетворення природних, суспільних та духовних властивостей любові не викликають її нової якості. Порушення міри через кількісні накопичення викликають перехід до нової якості любові як природного, суспільного та духовного явища. Перехід цей може відбуватися одноразово в усіх сферах існування любові, чого майже не трапляється. Частіше перехід цей відбувається поетапно: спочатку в одній галузі людського життя, а потім в іншій. Перехід у нову якість любові може відбуватися швидко, дуже швидко, бурхливо або поступово, непомітно, обережно та стримано.

Любов є універсальне, багатоякісне явище, що приносить багато клопоту людям, які інколи блукають в її тенетах, не завжди розуміючи гармонію та взаємовилучення протилежних сторін. Ще важче до людей доходить розуміння того, як можна любити її трансцендентну сутність, зокрема, трансцендентну сутність Творця всього сущого, якого не можна безпосередньо відчувати. У цьому є найвище покликання людини.

Нарешті, розглянемо траєкторію розвитку любові. Це надто складне питання, на яке спробуємо знайти відповідь за допомогою діалектичного закону заперечення заперечення. Любов є альтернатива того, що її заперечує. Любов супроводжується явищем самозаперечення, як породження свого, але іншого. Йдеться про те, що любов знімає свої застарілі форми, залишаючись собою, подібно до того, як ящірка позбавляється своєї застарілої шкіри, залишаючись ящіркою. Як духовне явище, любов переживає процеси зняття з себе

консервативного, віджитого, омертвілого. У той же час любов оновлюється досвідом природного, соціального та духовного розвитку оточуючого середовища. Любов має свої ритми та закономірності розвитку, які варто вміти відчувати та розуміти на природному, суспільному та духовному рівнях. Як ансамбль природних, суспільних та духовних факторів, любов розвивається ніби по спіралі. Любов як космічне явище характеризується багатовекторністю шляхів розвитку.

Таким чином, закон заперечення допомагає нам конструктивно поглянути на тенденцію розвитку любові як комплексного природного, суспільного та духовного явища. Саме комплексне поєднання природних, суспільних та духовних факторів в любові дозволяє нам розглядати любов в якості субстанційної основи та рушійної сили розвитку людини та людства.

Головний висновок із усього сказаного полягає в тому, що у нас є всі підстави ставитися до любові як гармонії та взаємовиключення протилежностей в усіх сферах людської життєдіяльності. Любов – це енергія, яка дає життя усьому сущому і яка у своєму розвитку проходить певні механізми і має певну траєкторію. У цьому нам допомогла переконатися і пам'ятка давньоіндійської релігійно-філософської літератури – «Бхагавад-Гіта».

Література

1. Шри Шримад А. Ч. Бхактиведанта Свами Прабхупада. Бхагавад-Гіта как она есть. / Полное издание с подлинными санскритскими текстами, русской транслитерацией, дословным и литературным переводами с подробными комментариями. – Изд-во «Бхактиведанта Бук Траст», 1986. - 832 с.

REFERENCES

1. Sri Srimad A.C. Bhaktivedanta Swami Prabhupada. Bhagavad-gita as it is. / Full edition with authentic Sanzerite texts, Russian transliteration, literal and literary translations with detailed comments. - Publishing house "Bhaktivedanta Buk Trust", 1986. - 832 p.

Надійшла до редакції 15.10.2018